

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України,
професора кафедри теорії та історії держави і права ВНЗ «Національна
академія управління» КУРИЛЮКА Юрія Богдановича

на дисертацію **ЛЕВЧУКА Вадима Олеговича** на тему:
«ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ФОРМ СПІВУЧАСТІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

На підставі вивчення дисертації та публікацій В.О. Левчука, слід
зазначити таке.

Ступінь актуальності обраної теми. Проблема організованої злочинності є предметом різноманітних дебатів на міжнародних і вітчизняних форумах протягом кількох десятиліть. Для цього науковцями та практиками здійснювалося певне діагностування феномену організованої злочинності, її стану, динаміки і структури, пропонувалися деякі шляхи щодо запобігання їй. Відомо, що організована злочинність – це комплексне явище, де злочинні структури охоплюють своїм контролем багато сфер соціально-економічного та політичного життя. Деякі з них спеціалізуються на вчиненні протиправних діянь в окремих, найбільш тяжких, категоріях справ, тоді як інші здійснюють так звану багатовекторну (мультикримінальну) діяльність. Швидка деміфологізація радянського підходу до явища організованої злочинності в Україні була зумовлена новими політичними та економічними реаліями, які змінили структуру і способи вчинення кримінальних правопорушень, а також і в умовах, спочатку, карантину, а на тепер вже і під час воєнного стану. Потреба в розробці такої доволі складної, але важливої як в

загальнотеоретичному, так і в практичному плані теми, має низку об'єктивних чинників. Це і створення в Україні нових правоохоронних інституцій (таких як, наприклад, Бюро економічної безпеки, АРМА тощо), і зміна законодавства та підходів до реалізації визначених завдань тощо.

Діяльність з різних аспектів запобігання організованій злочинності актуальна при будь-якому державному устрої, оскільки правила, встановлені державою, повинні охоронятися нею з метою належної регламентації правового життя суспільства та правових відносин у ньому. Це є очевидним тому, що держава і процеси, що відбуваються у ній, мають становити собою впорядковану і стійку структуру, здатну до самозбереження та розвитку відповідно до тенденцій і закономірностей суспільного розвитку. Тільки чітке дотримання й охорона законів, прав і свобод людини здатні забезпечити якісний розвиток суспільства в цілому та окремих осіб, дозволити реалізовувати потенціал цього товариства для досягнення і забезпечення цілей такого розвитку. Діяльність із запобігання організованій злочинності при цьому є невід'ємною частиною та неодмінною умовою забезпечення дотримання прав і свобод людини, відновлення їх у разі порушення, максимально можливою нейтралізації або усунення негативних наслідків, що виникають в результаті порушень законодавства.

Проте, чинна на сьогодні система законодавства, що регулює запобіжну діяльність у цій сфері, у тому числі кримінально-правовими засобами, має безсистемний і хаотичний характер, є заплутаною, а подекуди є незрозумілою. Зазначене дало змогу дисертанту дійти справедливо висновку про необхідність визначення особливостей кожної організованої форми співучасті та передбачити її специфічні ознаки, що сприятиме чіткій ідентифікації тієї чи іншої організованої групи або злочинної організації на практиці та належній формі кримінально-правового реагування на факти створення та діяльності організованих форм співучасті на нормативному рівні (С. 5-6).

Тому, в умовах пошуку ефективних механізмів правозастосування та оптимальної моделі забезпечення національної безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз, особливої актуальності набуває дослідження основних засад диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих форм співучасті.

Вищенаведені положення свідчать про актуальність проведеної автором роботи не лише для кримінально-правової науки та кримінології, але і практичної діяльності правоохоронних органів нашої держави. На мою думку, дисертант успішно впорався з поставленим завданням.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Робота, подана В.О. Левчуком для захисту, характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обрана структура є оптимальною і певним чином відповідає цілям та задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджуються також критичним аналізом наявних літературних джерел загальнотеоретичного, юридичного, методологічного спрямувань з проблем, пов'язаних з диференціацією кримінальної відповідальності учасників організованих форм співучасті.

Список літератури містить 308 джерел, посилання на які дало змогу більш глибоко розглянути досліджувану проблематику. Емпірична база дослідження також ґрунтується на офіційних статистичних даних Державної судової адміністрації України, рішеннях (остаточні та проміжні) судів України першої, апеляційної та касаційної інстанцій (близько 200 судових рішень). Кількісно-якісні характеристики проведеного аналізу цих даних також знайшли своє графічне відображення на діаграмах, доданих до цього дослідження.

Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідних наукових методів. Цінність творчого пошуку дисертанта полягає, зокрема, у тому, що дисертаційна робота виконана на підставі аналізу наукових праць фахівців у галузі кримінального права, кримінології, загальної теорії та історії держави і права, міжнародного права, адміністративного та кримінального процесуального права, а також напрацювань у досліджуваній сфері в зарубіжних країнах і в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження визначені дисертантом досить чітко, результати дослідження в цілому характеризуються новизною. Для досягнення поставленої мети В.О. Левчук дослідив поняття диференціації кримінальної відповідальності у кримінально-правовій доктрині, а також особливості визначення понять «організована форма злочинності» у вітчизняному та зарубіжному законодавствах і в універсальних міжнародних конвенціях; охарактеризував і систематизував диференціюючі ознаки організованих форм співучасті у статтях Загальної частини КК України та окремі питання диференціації кримінальної процесуальної форми для учасників організованих форм співучасті, а також охарактеризував деякі напрямки диференціації кримінальної відповідальності таких учасників у статтях Особливої частини КК України (терористичні групи та організації, воєнізовані або збройні формування, суб'єкти підвищеного злочинного впливу).

Результати проведеного автором наукового дослідження загалом дали змогу здобувачу вирішити окреслену проблему, яка в цілому полягає у комплексному дослідженні диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих форм співучасті та встановлення її засад.

Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які стосуються досліджуваної проблеми, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених автором питань, без будь-яких сумнівів, є першою в Україні комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена проблемі диференціації кримінальної відповідальності учасників організованих форм співучасті. На підставі проведеного дослідження автором сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для правозастосовної діяльності.

Дисертантом, зокрема, вперше науково обґрунтовано та запропоновано виділити загальні (*forms generalis*) та спеціальні (*forms generis*) організовані форми співучасті, а також виокремлено на теоретичному рівні та визначено взаємозв'язок рівнів індивідуалізації кримінальної відповідальності, таких як: ординарний, екстраординарний та спеціальний.

Теоретично важливими є удосконалення автором підходу щодо впливу форм співучасті на диференціацію кримінальної відповідальності, а також аргументів щодо розширення ознак, яким повинна відповідати злочинна організація.

Спираючись на низку наукових положень і практику правозастосування, здобувач удосконалив підходи щодо необхідності відмежування диференціації кримінальної відповідальності від її індивідуалізації, навівши авторський підхід до відмінних ознак для цих категорій.

Зрештою дисертантом сформульовано власні пропозиції щодо розвитку положень, які визначають розмежувальні ознаки суміжних кримінальних правопорушень, передбачених статтями 111-1 та 260 КК України (у тому числі обумовлених днем введення 24.02.2022 в Україні воєнного стану), для їх врахування під час практичної кваліфікації правозастосовцем.

Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни, достатньо повно розкриті у дисертації та опублікованих автором науково-дослідних роботах, які, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну юридичну науку.

Імпонує наукова активність дисертанта, яка проявилась у публікації 10 праць у різних наукових виданнях. Основні положення та висновки дослідження викладено автором у трьох статтях, опублікованих в наукових фахових виданнях України (одна у співавторстві з одним автором), одній статті – в міжнародному журналі, а також у шести матеріалах апробаційного характеру, що оприлюднені на відповідних науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах.

Водночас, як і в будь-якій іншій праці такого характеру, окремі положення дисертації є дискусійними та викликають певні зауваження, що потребують додаткової аргументації.

1. Автор, використовуючи заявлений у «методологічному блоці» порівняльно-правовий метод (С. 10), небезпідставно розглядає законодавство певної кількості зарубіжних держав у частині наявності досвіду, що стосується предмету дисертаційного дослідження. Тут здебільшого фігурують держави-члени ЄС, а також деякі держави пострадянського простору.

Проте, потребує додаткового пояснення, що саме було досягнуто В.О. Левчуком таким доволі ґрунтовним порівняльно-правовим аналізом, оскільки узагальнений висновок, який міститься наприкінці першого розділу дисертації з переліком суто юридичних ознак схожих зарубіжних кримінально-правових конструкцій з українськими (С. 71), не розкриває бажаного результату цієї частини дослідження.

Річ у тім, що здобувач дослідив, порівняв, виявив особливості законодавства різних країн. Однак, результату цього дослідження мною не помічено. Для чого таке порівняння робилося? Чи є «українська модель» такою, що її можуть запозичити інші держави, або можливо Україною може

бути взято за основу деякі зарубіжні підходи? Дисертантом, на жаль, не узагальнено цей аспект проблеми, а тому йому варто більше детально розкрити його під час прилюдного захисту.

2. Специфіка дисертаційної роботи зумовила розгляд автором низки кримінологічних аспектів проблеми. Це логічно, оскільки об'єктом дослідження В.О. Левчука визначений *«порядок суспільних відносин у сфері кримінально-правової протидії організованій злочинності в Україні»*. Загалом, дисертант доволі часто оперує поняттям *«організована злочинність»*, проте із змісту дисертації не зовсім зрозуміло, що саме дисертант розуміє під цим різновидом злочинності. Можливо він має на увазі сукупність злочинів, вчинених організованими групами, або має інший підхід. Також, у роботі під час розгляду деяких засад, пов'язаних із перешкоджанням кримінальним правопорушенням, автором неодноразово використовуються як однопорядкові такі різні терміни, як: *«протидія»*, *«запобігання»* і *«профілактика»*.

Здобувачу варто визначити свою позицію щодо окресленого та пояснити таку певну термінологічну неоднозначність.

3. Значну увагу здобувачем приділено дослідженню таких особливих організованих форм співучасті як терористичні групи, терористичні організації та не передбачені законом воєнізовані або збройні формування.

За умов триваючої з 2014 року збройної агресії проти України та різні правові режими, які запроваджувалися з того часу, вважаю, що робота значно виграла б за умови розгляду автором окремих аспектів кримінально-правової протидії зазначеним формам співучасті в умовах запровадження в Україні правового режиму антитерористичної операції, а також його впливу на кваліфікацію відповідних кримінально караних діянь.

4. У дисертації мають місце стилістичні та орфографічні неточності й опечатки, які, подекуди, відіграють доволі суттєве значення для розуміння її змісту. При цьому, імпонує критика автора низки русизмів, закладених до національного законодавства, зокрема щодо слова «вор» та інших жаргонів.

Однак, зазначені вище зауваження носять рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а також можуть бути враховані її автором у майбутніх наукових дослідженнях.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація **ЛЕВЧУКА Вадима Олеговича** на тему: «Диференціація кримінальної відповідальності учасників організованих форм співучасті»:

- за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»;
- є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки;
- відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами), а також наказу МОН від 12.01.2017 № 40 щодо оформлення дисертації;
- дисертант – Левчук Вадим Олегович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за обраною спеціальністю.

Офіційний опонент –

Професор кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Національна академія управління»

доктор юрид. наук, професор
заслужений юрист України

Юрій КУРИЛЮК

